

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2019 m. birželis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	3
ANK 558 straipsnio taikymas	3
<i>Dėl administracinės atsakomybės už neatvykimą į privalomąją karą tarnybą arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą</i>	3
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	5
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	5
BK 72 straipsnio taikymas	5
<i>Dėl trečiajam asmeniui priklausančio automobilio vertę atitinkančios pinigų sumos konfiskavimo</i>	5
BK 199² straipsnio taikymas	6
<i>Dėl neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis</i>	6
BK 226 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl rengimosi prekiauti poveikiu</i>	7
BK 228 straipsnio taikymas	8
<i>Dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi nustatymo</i>	8
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	9
BPK 113 straipsnio nuostatų laikymasis	9
<i>Dėl procesinių palūkanų priteisimo išnagrinėjus civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje</i>	9
III. CIVILINĖS BYLOS	10
Paveldėjimo teisė	10
<i>Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.63 straipsnio 1 dalies taikymo valstybės paveldėjimo atveju</i>	10
Civilinė atsakomybė	11
<i>Dėl valstybės civilinės atsakomybės sąlygų ir neturtinės žalos atlyginimo</i>	11
Sutarčių teisė	13
<i>Dėl turistų teisių gynbos būdų</i>	13
Civilinio proceso teisė	14
<i>Dėl turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykio</i>	14
<i>Dėl arbitražo sprendimo atitikties viešajai tvarkai</i>	15
<i>Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo bylose pagal antstolio pareiškimus dėl baudų skyrimo</i>	15
<i>Dėl teisės pareikšti netiesioginį ieškinį dėl socialinio draudimo pensijos paskyrimo</i>	16
Statybų teisė	17
<i>Dėl baudos, mokamos už neteisėtos statybos padarinių nepašalinimą, gavėjo</i>	17
Draudimo teisė	18
<i>Dėl draudimo išmokos mažinimo automobilio vagystės atveju, kai automobilyje palikti dokumentai</i>	18
Intelektinės nuosavybės teisė	20
<i>Dėl autorių teisių arešto</i>	20
Viešieji pirkimai	21
<i>Dėl tiekėjo pasiūlymo siaurąja prasme vertinimo</i>	21
<i>Dėl mainų sutarties atitikties Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymo normoms</i>	21

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 558 straipsnio taikymas

Dėl administracinės atsakomybės už neatvykimą į privalomąją karą tarnybą arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo nubaustas pagal ANK 558 straipsnį už tai, kad jis be pateisinamos priežasties neatvyko į parengtojo rezervo pratybas Dragūnų batalione, taip pažeisdamas Lietuvos Respublikos karą prievolės įstatymo (toliau – ir KPI)

37 straipsnio 1 dalies 3 punktą. Su tokiu sprendimu nesutikęs pareiškėjas prašė administracinio nusižengimo bylą jam nutraukti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad 2018 m. balandžio 3 d. pareiškėjui buvo išsiųstas nurodymas atvykti į Karo prievolės ir komplektavimo tarnybos regioninį padalinį, kuriame, be kita ko, buvo išdėstyta konkreti atvykimo data ir vieta, pateikta informacija, kokių būdu galima informuoti dėl neatvykimo dėl pateisinamų priežasčių, taip pat pažymėta, kad neatvykus be pateisinamos priežasties gali būti taikoma administracinė atsakomybė (ANK 558, 560 straipsniai). 2018 m. balandžio 13 d. pareiškėjas įsidarbino ir su uždara akcine bendrove sudarė laikinojo darbo sutartį. Tą pačią dieną buvo priimtas ir įsakymas jį išsiųsti į komandiruotę Švedijoje nuo 2018 m. balandžio 30 d. iki 2018 m. birželio 29 d. 2018 m. gegužės 14 d. bendrovė elektroniniu paštu pateikė informaciją minėtam regioniniam padaliniui apie tai, kad pareiškėjas yra komandiruotėje ir neturi galimybės atvykti. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas nuo 2018 m. gegužės 5 d. 8.00 val. iki 2018 m. gegužės 7 d. 8.00 val. neatvyko į parengtojo rezervo pratybas, jis buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn ir jam buvo paskirta nuobauda.

Teisėjų kolegija, nesutikdama su pareiškėju, pažymėjo, kad Karo prievolės įstatymo taikymas, atskleidžiant ANK 558 straipsnyje įtvirtintą nusižengimo sudėtį, nelaikytinas plečiamuoju teisės aiškinimu. Toks aiškinimas atitinka ANK 558 straipsnyje įtvirtintos sudėties esmę ir kitus teisės aktus, reguliuojančius karo prievolinko teises bei pareigas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad iš bylos duomenų matyti, jog karo prievolę administruojanti institucija nurodyme pareiškėjui atvykti aiškiai išdėstė, kad pranešimas apie negalėjimo atvykti priežastis turi būti išreikštas iki paskirto atvykimo laiko. Atitinkamai pareiga informuoti instituciją apie aplinkybes, kurias pareiškėjas siekia vertinti kaip pateisinančias neatvykimą, kyla iki nurodyto atvykimo laiko, o ne *post factum* (*po to, kai padaryta*), kai pasibaigia dviejų dienų neatvykimo terminas. Iš bylos duomenų matyti, kad pareiškėjui dar iki darbo sutarties pasirašymo ir sprendimo jį siųsti į komandiruotę buvo žinoma, jog jis šaukiamas į parengtojo rezervo pratybas. Byloje nėra duomenų, kad jis ėmėsi priemonių apie tai pranešti, kaip yra nurodyta jam siųstame šaukime, nors tokias galimybes turėjo. Tai, ar minėta aplinkybė tą dieną buvo pateisinama, šiuo atveju netenka reikšmės, nes pareiškėjas, žinodamas apie pareigą informuoti ir turėdamas galimybę ją įgyvendinti, to nepadarė ir neatvyko į tarnybą, taip iš esmės panaikindamas galimybę karo prievolės atlikimą administruojančiai institucijai spręsti dėl neatvykimo priežasties pateisinamumo. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad administracinės atsakomybės nepaneigia tai, jog pareiškėjo darbovietė 2018 m. gegužės 14 d. informavo atitinkamą instituciją apie jo komandiruotę į užsienį, nes tokia informacija buvo pateikta po to, kai jis turėjo atvykti į privalomąją karo tarnybą. Teisėjų kolegijos vertinimu, pareiškėjas pasirinko ne vėliau informuoti instituciją apie nedalyvavimą pratybose, o apskritai nepranešti apie savo neatvykimą. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjo neatvykimas į tarnybą, teisingai vertintas kaip neatvykimas be pateisinamos priežasties.

Šioje administracinio nusižengimo byloje taip pat nesutikta su pareiškėjo teiginiais, kad administracinė atsakomybė pagal ANK 558 straipsnį jam galėjo kilti tik po to, kai jis neįgyvendintų institucijos prašymo pateikti duomenis, patvirtinančius neatvykimo priežastis. Toks teisės aiškinimas, teisėjų kolegijos nuomone, yra neteisingas, nes institucija jau siųsdama nurodymą atvykti jame aiškiai nurodė apie neatvykimo priežasčių informavimo tvarką ir terminus bei neatvykimo pasekmes. Taigi, administracinei atsakomybei pagal ANK 558 straipsnį kilti nereikia atskiro, papildomo institucijos prašymo nevykdymo. Taip pat teisėjų kolegijos vertinimu, pareiškėjo administracinės atsakomybės nepašalina aplinkybė, kad jo atžvilgiu buvo priimtas įsakymas atidėti tarnybą. Kartu byloje pažymėta, kad pareiškėjo nubaudimas administracine tvarka už neatvykimą į tarnybą nereiškia, kad tokiu nubaudimu buvo panaikinta ir pati karo prievolės pareiga.

Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad pareiškėjo padarytas nusižengimas tinkamai kvalifikuotas pagal ANK 558 straipsnį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 11 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-37-697/2019

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 72 straipsnio taikymas

Dėl trečiajam asmeniui priklausančio automobilio vertę atitinkančios pinigų sumos konfiskavimo

Šioje baudžiamojoje byloje A. L. atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už tai, kad pažeisdamas Kelių eismo taisyklių reikalavimus, nustatančius draudimą vairuoti transporto priemones neblaiviems asmenims, vairavo automobilį būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, kai jo kraujyje buvo daugiau negu 1,5 promilės alkoholio (kraujyje nustatyta 2,36 promilės etilo alkoholio koncentracija). Iš A. L. konfiskuota jo vairuoto automobilio vertę atitinkanti pinigų suma – 8290 Eur (BK 72 straipsnis, BPK 94 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Nesutinkant su tokios baudžiamojo poveikio priemonės taikymu, kasaciniu skundu prašyta ją panaikinti.

Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas, atleisdamas A. L. nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atsižvelgė į tai, kad kaltinamasis prisipažino padaręs nusikaltimą, nuoširdžiai gailisi, yra neteistas, užsiima individualia veikla, o tai leidžia manyti, jog jis nedarys naujų nusikalstamų veikų. Teigiamai įvertinta ir laiduotojos (jo motinos) asmenybė. Teisėjų kolegijos nuomone, pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į tai, kad automobilis, kurį vairavo A. L., priklauso lizingo bendrovei, pagrįstai sprendė, kad nėra BK nurodytų sąlygų konfiskuoti automobilį iš trečiojo asmens (72 straipsnio 4 dalis). Kita vertus, teisėjų kolegijos vertinimu, sprendimo taikyti visos automobilio vertės (8290 Eur) konfiskavimą teismas visiškai nemotyvavo. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas A. L. argumentus dėl taikyto automobilio vertės konfiskavimo neproporcingumo, nurodė, kad jo padarytas nusikaltimas nėra visiškai atsitiktinis ar vienkartinis reiškinys jo gyvenime – teisės pažeidimus, kurie susiję su alkoholio vartojimu, apeliantas daro nebe pirmą kartą. Ši informacija, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, necharakterizuoja nuo baudžiamosios atsakomybės atleisto A. L. kaip nepriekaištingai besilaikančio įstatymų imperatyvų. Taigi šios instancijos teismas padarė išvadą, kad A. L. vairuoto automobilio visos vertės konfiskavimas yra teisingas ir atitinka įstatymo leidėjo suformuotus tikslus kriminalizavus vairavimą esant neblaiviam, kai nustatytas vidutinis ar sunkus neblaivumo laipsnis.

Kasacinis teismas sprenddamas konfiskuotos automobilio vertę atitinkančios pinigų sumos proporcingumo klausimą pažymėjo, kad konfiskuojant ne pačią priemonę, bet jos vertę atitinkančią sumą, užtikrinami prevenciniai tikslai, t. y. kad kiti asmenys susilaikytų nuo panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų ir kad nebūtų bandoma nusikalstamais tikslais panaudoti kitiems asmenims priklausančių daiktų, taip išvengiant jų konfiskavimo rizikos. Kita vertus, tokiu atveju labai aktualu apsvarstyti konfiskuotinos transporto priemonės vertės išieškojimo proporcingumą įvertinant visas bylos reikšmingas aplinkybes šiam klausimui išspręsti. Teisėjų kolegija pabrėžė ir tai, kad teismas, svarstydamas šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymo atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės proporcingumo klausimą, turi diskreciją spręsti, ar iš asmens išieškotina visa konfiskuotino turto vertė, ar tik jos dalis. Įgyvendindamas jam suteiktą diskreciją dėl turto konfiskavimo taikymo, teismas turi įvertinti šios teisinės priemonės suderinamumą su tais tikslais ir principais, kuriais buvo vadovaujama priimant sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Atsižvelgdamas į šiuos argumentus ir nagrinėtoje baudžiamojoje byloje nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrindė sprendimą taikyti automobilio vertės konfiskavimą, tačiau šis sprendimas vis dėlto nepakankamai individualizuotas ir suvaržo atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens teises daugiau, negu yra būtina. Teisėjų kolegijos vertinimu, taikant visą transporto priemonės vertės (8290 Eur) konfiskavimą, nepakankamai atsižvelgta į atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės A. L. individualią situaciją ir realias galimybes sumokėti nustatytą sumą. Sprendžiant iš byloje esančių

duomenų apie A. L. turtinę padėtį ir pajamas, nustatyto dydžio vertės konfiskavimas, teisėjų kolegijos nuomone, turės labai didelį neigiamą poveikį jo turtinei padėčiai ir trukdys įgyvendinti tikslus, kurių buvo siekiama atleidžiant A. L. nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Kasacinio teismo vertinimu, teismai pernelyg suabsoliutino atgrasymo tikslą, siejamą su turto vertės konfiskavimu, ir nepakankamai atsižvelgė į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto paskirtį siekti kompromiso, teisinės santarvės ir nusikaltimą padariusio asmens resocializacijos.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas išieškotiną sumą sumažino iki 4000 Eur.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195-788/2019

BK 199² straipsnio taikymas

Dėl neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad I. F. į Lietuvos Respublikos teritoriją vilkiku įvežė akcizais apmokestinamas prekes – cigaretes (jų muitinė vertė viršija 250 MGL dydžio sumą), kurios nuo muitinės kontrolės buvo slepiamos vilkiko pusprikabės dugno ertmėse esančioje slėptuvėje. Iš karto po to, kai kirto Lietuvos Respublikos valstybės sieną, vilkikas buvo patikrintas muitinės pareigūnų, šio patikrinimo metu buvo rastos neteisėtai atgabentos cigaretes, o I. F. sulaikytas. Už tokios veikos padarymą I. F. buvo pareikšti kaltinimai pagal BK 199 straipsnio 1 dalį ir 22 straipsnio 1 dalį, 199² straipsnio 1 dalį. Teismų sprendimais I. F. nuteistas pagal BK 199 straipsnio 1 dalį, o pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 199² straipsnio 1 dalį išteisintas, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Prokuroras, nesutikdamas su I. F. išteisinimu dėl kaltinimo pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 199² straipsnio 1 dalį, teigė, kad toks teismų sprendimas nepagrįstas.

Kasacinis teismas nagrinėjamoje byloje pažymėjo, kad galimos tokios teisinės situacijos, kai akcizais apmokestinamos prekės, pavyzdžiui, cigaretės: siekiant jas neteisėtai pergabenti per Lietuvos Respublikos valstybės sieną į kitą valstybę, kurį laiką yra gabenamos Lietuvos Respublikos teritorija arba tokias prekes neteisėtai pergabenus per Lietuvos Respublikos valstybės sieną jos toliau gabenamos Lietuvos Respublikos teritorija. Taigi ir vienu, ir kitu atveju akcizais apmokestinamos prekės, kurios yra kontrabandos dalykas, dar gabenamos ir Lietuvos Respublikos teritorija. Šiuo aspektu aktualu, kad baudžiamoji atsakomybė už akcizais apmokestinamų prekių, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, įgijimą, laikymą, gabenimą, siuntimą, naudojimą ar realizavimą pažeidžiant nustatytą tvarką yra įtvirtinta BK 199² straipsnio 1 dalyje (2005 m. birželio 23 d. redakcija). Pagal susiklosčiusią kasacinio teismo praktiką, šios nusikalstamos veikos sudėtis yra formalioji, ši veika laikoma baigta nuo nurodytų veiksmų ar vieno iš jų padarymo.

Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas išaiškino, kad tuo atveju, kai kaltininkas neteisėtai pergabėjęs akcizais apmokestinamas prekes per Lietuvos Respublikos sieną (t. y. pabaigęs daryti kontrabandą) toliau jas gabena Lietuvos Respublikos teritorija, jis jau realizuoja kitos BK 199² straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos objektyvųjį požymį, t. y. neteisėtą tokių prekių gabenimą Lietuvos Respublikos teritorija. Kontrabandos sudėtis neapima šio neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis požymio, todėl kaltininko veika turėtų būti kvalifikuojama kaip kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis realioji sutaptis. Taip turėtų būti kvalifikuojami ir tie atvejai, kai minėtos prekės neteisėtai gabenamos iš Lietuvos Respublikos į kitas valstybes ir kurį laiką yra gabenamos Lietuvos Respublikos teritorija.

Atsakydama į kasacinio skundo teiginius dėl pasikėsinimo neteisėtai disponuoti (t. y. gabenti) akcizais apmokestinamomis prekėmis požymių buvimo I. F. veiksmuose, teisėjų kolegija pažymėjo, kad tokiais atvejais būtina nustatyti, jog buvo pradėti realizuoti objektyvieji šios nusikalstamos veikos požymiai. Byloje nustatyta, kad I. F. po jo sulaikymo muitinio tikrinimo metu, t. y. kai jau buvo padaryta BK 199 straipsnio 1 dalyje nurodyta nusikalstama veika, kokių nors kitų nusikalstamų veiksmų neatliko. Taigi nagrinėjamoje byloje nenustatyta, kad padaręs

kontrabandą I. F. būtų pradėjęs realizuoti BK 199² straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos objektyviuosius požymius.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai, nepripažindami I. F. veiksmų pasikėsinimu padaryti BK 199² straipsnio 1 dalyje nustatytą nusikalstamą veiką, baudžiamojo įstatymo taikymo klaidos nepadarė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-97-895/2019

BK 226 straipsnio taikymas

Dėl rengimosi prekiauti poveikiu

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad R. A. susitarė su A. C. ir pažadėjo per jį priimti, o A. C. pažadėjo pareikalauti iš V. G. kyšio. Šie veiksmai būtų atlikti neva kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos, nagrinėjančios politinės partijos byla, pirmininko naudai už tai, kad jis paveiktų ją ir jos priimamą sprendimą, jog jis būtų palankus toje byloje nuteistajam V. G. Pirmosios instancijos teismas R. A. ir A. C. nuteisė pagal BK 21 straipsnio 1 dalį ir 226 straipsnio 4 dalį. Apeliacinės instancijos teismas šį nuosprendį pakeitė ir R. A. ir A. C. nusikalstamą veiką perkvalifikavo į BK 226 straipsnio 4 dalį. Paduotuose kasaciniuose skunduose, be kita ko, buvo prašyta baudžiamąją bylą R. A. ir A. C. nutraukti, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Kasacinis teismas aptariamoje byloje padarė išvadą, kad R. A. ir A. C. elgesys neapsiribojo vien tik jų tarpusavio kalbomis. Byloje atkreiptas dėmesys į tai, kad R. A. aktyviai ir ne kartą ieškojo kontaktų su kasacinės instancijos teisme nagrinėjamos politinės partijos bylos teisėjų kolegijos pirmininku, domėjosi nagrinėjamos bylos eiga, tos bylos nuteistojo V. G. situacija ir perspektyva. A. C., vykdydamas susitarimą su R. A., susitiko su V. G., taip pat teikė R. A. informaciją apie savo atliktus veiksmus. Tokius veiksmus kasacinis teismas, skirtingai nei apeliacinės instancijos teismas, laikė ne baigta BK 226 straipsnio 4 dalyje nustatyta veika, bet rengimusi ją įvykdyti (BK 21 straipsnio 1 dalis, 226 straipsnio 4 dalis).

Kasacinio teismo vertinimu, nagrinėjamoje byloje prekybos poveikiu veika būtų laikoma baigta, jei V. G. būtų perduotas R. A. ir A. C., kaip tarpininkų, susitarimas, t. y. pažadas paveikti teisėjų kolegijos narius, nagrinėjančius politinės partijos bylą, taip pat reikalavimas potencialiam kyšio davėjui V. G. duoti ne mažesnę kaip 15 000 Eur dydžio kyšį, tačiau, kaip nurodė kasacinis teismas, tokių aplinkybių šioje byloje objektyviai nenustatyta. Prekybos poveikiu objektyviojo požymio – reikalavimo duoti kyšį, pagrindimui taip pat nepakako vien tik A. C. ir R. A. pokalbio telefonu bei trumpųjų SMS žinučių turinio.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad reikalavimas duoti kyšį – tai žodžiu, raštu, veiksmu informavimas, kad asmens interesai bus patenkinti tik už kyšį. Kyšio reikalavimo formos gali būti įvairios, jo gali būti reikalaujama atvirai, tiesiai ar užmaskuotai ir pan. Šios įrodinėtinos aplinkybės, taip pat tai, kad buvo realizuota būtent reikalavimo, o ne kita alternatyvi BK 226 straipsnio 4 dalyje nustatyta veika, byloje apeliacinės instancijos teismo nepagrįstos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apkaltinamasis nuosprendis turi būti grindžiamas ne prielaidomis, o patikimais įrodymais, kurie turi būti neprieštaringi, nuoseklūs, tarpusavyje susiję ir iš kurių analizės turi logiškai išplaukti kaltinamojo kaltę bei kitas svarbias aplinkybes patvirtinančios išvados, o kaltinimui prieštaraujantys duomenys turi būti paneigti. Atsižvelgiant į tai, teisėjų kolegijos nuomone, iš apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio kaip neįrodytas šalintinas objektyvusis požymis – nuteistojo A. C. reikalavimas V. G. duoti ne mažesnę kaip 15 000 Eur dydžio kyšį. Atitinkamai kasacinis teismas padarė ir išvadą, kad nuteistųjų veiksmai negali būti vertinami kaip baigta nusikalstama veika pagal BK 226 straipsnio 4 dalį. Kita vertus, vadovaudamasis teismų praktika apie rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nustatyti nuteistųjų veiksmai atitinka rengimąsi padaryti prekybos poveikiu nusikaltimą (BK 21 straipsnio 1 dalis, 226 straipsnio 4 dalis). Ši nusikaltimo stadija nustatoma tais atvejais, kai kaltininkas savo veiksmais palengvina sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo įgyvendinimą, tačiau jo veiksmuose dar nėra

ketinamo įvykdyti nusikaltimo objektyviųjų požymių, įtvirtintų konkrečiau BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje. Taigi kaltininkas yra nusprendęs, kad tik po atitinkamo pasirengimo, sąlygų sudarymo pradės daryti sumanytą nusikaltimą. Spręsdamas dėl nuteistųjų veiksmų atitikties rengimuisi padaryti nusikaltimą, kasacinis teismas taip pat laikė nepagrįstais teiginius, kad R. A. ir A. C. veiksmai laikytini tik tyčios iškelimu aikštėn. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje konstatuoti konkretūs į nusikalstamo sumanymo įgyvendinimą nukreipti veiksmai, šių veiksmų pobūdis ir intensyvumas neleidžia jų laikyti tik tyčios iškelimu aikštėn. Šie veiksmai BK 21 straipsnio 1 dalies prasme pripažintini veikimo plano sudarymu siekiant prekiauti poveikiu, todėl yra nusikalstami.

Aptariamą bylą kasacinis teismas nenustatė ir nuteistųjų savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką. Išvada dėl savanoriško atsisakymo gali būti padaryta, jei sprendimą atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką asmuo priėmė savanoriškai, o ne susidūręs su neįveikiamomis ar sunkiai įveikiamomis aplinkybėmis (kliūtėmis), neleidžiančiomis pabaigti pradėtą veiką. Kasacinis teismas pagal bylos duomenis sprendė, kad jokių konkrečių veiksmų dėl savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką nuteistieji nesiėmė – priešingai, kaip minėta, byloje buvo nustatyti aktyvūs ir į nusikalstamo sumanymo realizavimą nukreipti nuolat tarpusavyje derinti veiksmai.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas, be kita ko, nuteistųjų nusikalstamas veikas iš BK 226 straipsnio 4 dalies perkvalifikavo į BK 21 straipsnio 1 dalį ir 226 straipsnio 4 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-162-303/2019

BK 228 straipsnio taikymas

Dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi nustatymo

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo nuteistas, be kita ko, BK 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad jis, būdamas karjeros valstybės tarnautojas, savo kabinete, naudodamasis darbo vietoje esančiu kompiuteriu, iš interneto puslapio parsisiuntė teistumo pažymą ir, panaudodamas jos formą, sukūrė netikrą dokumentą ir, jį atspausdinęs, keturis jo egzempliorius perdavė kitam nuteistajam, o vieną laikė darbo vietoje. Kasatorius, be kita ko, nesutikdamas su jo nuteisimu pagal BK 228 straipsnį teigė, kad jo veiksmuose nėra objektyviojo piktnaudžiavimo tarnyba požymio – pasinaudojimo tarnybine padėtimi ar įgaliojimų viršijimo, nes jo pareigos niekaip nesusijusios su pažymų apie teistumą išdavimu. Atlikdamas šiuos veiksmus jis neveikė kaip valstybės tarnautojas, piktnaudžiaujantis savo tarnybine padėtimi, nes atlikdamas juos nesinaudojo valstybės tarnautojo statusu ir jo suteikiamomis teisėmis.

Teisės taikymo aspektu išnagrinėjęs pirmiau nurodytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad abiejų instancijų teismai netinkamai taikė BK 228 straipsnio 1 dalį, pripažindami kasatoriaus veiksmus klastojant teistumo pažymą piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi.

Teisėjų kolegija nurodė, kad piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų teisių, pareigų ir įgaliojimų panaudojimas arba nepanaudojimas priešingai tarnybos interesams, jos veiklos principams, esmei ir turiniui. Įgaliojimų viršijimas – įstatymais ir kitais teisės aktais valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimas. Šiuo aspektu atkreiptas dėmesys į tai, kad vien tik ta aplinkybė, jog netikrą dokumentą ir jo kopijas darbo metu valstybės tarnautojas sukūrė ir atspausdino darbo vietoje esančiu kompiuteriu ir spausdinimo įrenginiu, nereiškia, jog jis nusikalstamai piktnaudžiavo tarnybine padėtimi. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal bylos duomenis kasatoriaus pareigos nebuvo susijusios su teistumo pažymų išdavimu; teistumo pažyma, kurios pagrindu buvo sukurtas ir pagamintas netikras dokumentas, buvo atsisiųsta iš viešai prieinamo tinklalapio, t. y. nesinaudojant jokiais jam kaip valstybės tarnautojui prieinamomis duomenų bazėmis; netikras dokumentas buvo pagamintas nesinaudojant jokiais specialiomis, tik valstybės tarnautojams prieinamomis informacinėmis

technologijomis, įrenginiais ar programomis. Tai, kad kasatorius žinojo, kaip atrodo teistumo pažymos ir kokia informacija jose pateikiama, taip pat nepagrindžia, kad teistumo pažymos atsisiuntimas darbo metu naudojantis darbo vietoje esančiu kompiuteriu iš viešai prieinamo šaltinio ir netikro dokumento pagaminimas turi būti laikomi valstybės tarnautojo, kurio pareigos nesusijusios su teistumo pažymų formavimu ar išdavimu, piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi.

Kasacinio teismo vertinimu, šioje byloje pripažintina, kad pagal pareigybės aprašymą kasatorius buvo karjeros valstybės tarnautojas ir veikė pažeisdamas vidaus tvarkos taisykles, be kita ko, reikalaujančias, kad elektroniniais ryšiais, galiniais įrenginiais, programine įranga, biuro įranga, kanceliarinėmis ir kitomis priemonėmis leidžiama naudotis tik su darbu susijusiais tikslais. Vis dėlto, teisėjų kolegijos nuomone, klastodamas dokumentą, kasatorius neatliko veiksmų, kurie prilygtų nusikalstamam piktnaudžiavimui tarnybine padėtimi. Kita vertus, toks valstybės tarnautojo veiksmų vertinimas baudžiamosios atsakomybės požiūriu neužkerta kelio svarstyti kitokios (pavyzdžiui, drausminės) atsakomybės klausimą.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas šioje byloje panaikino žemesnės instancijos teismų sprendimų dalis dėl kasatoriaus nuteisimo pagal BK 228 straipsnio 1 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187-976/2019

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 113 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl procesinių palūkanų priteisimo išnagrinėjus civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje

Šioje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas iš nuteistųjų civilinei ieškovei – akcinei bendrovei – priteisė penkių procentų dydžio metines palūkanas nuo priteistų sumų, jas skaičiuojant nuo nuosprendžio įsiteisėjimo iki žalos visiško atlyginimo. Apeliacinės instancijos teismas šią pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį panaikino, nes, anot teismo, priteistos penkių procentų palūkanos civilinei ieškovei nepatenka į padarytos turtinės žalos sampratą. Kasaciniame skunde, nesutinkant su minėtais teismų sprendimais, prašyta priteisti metines procesines palūkanas, jas skaičiuojant nuo patikslinto ieškinio priėmimo teisme dienos iki teismo nuosprendžio visiško įvykdymo dienos.

Kasacinis teismas šioje byloje išaiškino, kad teismai, priimdami nuosprendį ir tenkindami baudžiamojoje byloje pareikštą civilinį ieškinį bei priteisdami turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimą, esant atitinkamam civilinio ieškovo reikalavimui, privalo priteisti ir procesines palūkanas (CK 6.37 straipsnio 2 dalis). Vadovaujantis BPK nuostatomis, kai nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje kyla klausimų, kurių sprendimo BPK nereglementuoja, taikomos atitinkamos civilinio proceso normos, jeigu jos neprieštarauja baudžiamojo proceso normoms (BPK 113 straipsnio 2 dalis).

Kasacinis teismas konstatavo, kad CK 6.37 straipsnio 2 dalies nuostata, pagal kurią procesinės palūkanos pradedamos skaičiuoti nuo bylos iškėlimo teisme, negali būti taikoma išsprendžiant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje, nes:

pirma, procesinių palūkanų priteisimo nuo bylos iškėlimo teisme taisyklė (CK 6.37 straipsnio 2 dalis) negali būti visa apimtimi įgyvendinta baudžiamojoje byloje vien dėl to, kad toks veiksmas baudžiamajame procese nenustatytas. Bylos iškėlimo teisme analogais galima būtų laikyti kaltinamojo akto kartu su visa bylos medžiaga perdavimą teismui (BPK 220 straipsnis) arba bylos perdavimą nagrinėti teisiamaajame posėdyje (BPK 233 straipsnis), tačiau šie procesiniai etapai nėra susiję su civilinio ieškinio pareiškimu baudžiamojoje byloje. Taigi, kasacinio teismo nuomone, įstatymo leidėjas, nustatydamas CK 6.37 straipsnio 2 dalyje procesinių palūkanų skaičiavimo momentą nuo bylos iškėlimo teisme, neketino įtvirtinti, kad ši nuostata būtų vienodai taikoma ir sprendžiant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje;

antra, civiliniame procese yra įtvirtintas dispozityvumo principas, pagal kurį šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi CPK nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis

procesinėmis teisėmis (CPK 13 straipsnis). Baudžiamajame procese kaltinamasis, ypač kai jam paskirtos griežtos kardamosios priemonės, turi ribotas galimybes susitarti su nukentėjusiuoju ir (ar) civiliniu ieškovu, lemti greitesnę baudžiamojo proceso pabaigą ir taip išvengti papildomos turtinės naštos mokėti palūkanas;

trečia, remiantis BPK nuostatomis, reglamentuojančiomis žalos atlyginimo klausimus, būtina civilinio ieškinio patenkinimo sąlyga yra asmens kaltumo nustatymas priimant teismo nuosprendį. Nenustačius asmens kaltumo dėl nusikalstamos veikos padarymo, net ir neturint jokių abejonių dėl visų civilinės atsakomybės taikymo sąlygų buvimo, civilinis ieškinyje baudžiamojoje byloje negali būti tenkinamas (BPK 115 straipsnis). Dėl to baudžiamojo proceso metu negali būti nustatyta nuteistojo ar už jo padarytą žalą atsakingo asmens pareiga atlyginti padarytą žalą nuo momento, kai dar nebuvo įrodytas šią žalą padariusio asmens kaltumas ir neįsiteisėjo jo kaltumą patvirtinantis teismo nuosprendis. Tokios pareigos nustatymas ir procesinių palūkanų priteisimas nuo tokio momento nesiderina su kalto asmens atsakomybės ir nekaltumo prezumpcijos principais, taip pat su įrodinėjimo standartais baudžiamajame procese;

ketvirta, su nekaltumo prezumpcijos principu baudžiamajame procese yra glaudžiai susijęs ir konstitucinis teisės į gynybą principas. Kasacinio teismo vertinimu, situacija, kai dar iki apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo nuo civiliniame ieškinyje nurodytos žalos skaičiuojamos procesinės palūkanos, gali riboti kaltinamojo galimybes rinktis gynybos nuo pareikšto kaltinimo būdus, nes siekdamas išvengti procesinių palūkanų priteisimo kaltinamasis turėtų sutikti su ieškovo reikalavimu ir sumokėti ieškinyje nurodytą sumą iš anksto, nepaisydamas savo gynybinės pozicijos byloje.

Apibendrinamas išdėstytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad teismai, priimdami apkaltinamąjį nuosprendį ir tenkindami baudžiamojoje byloje pareikštą civilinį ieškinį bei priteisdami turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimą, esant atitinkamam civilinio ieškovo reikalavimui, gali priteisti CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatytas procesines palūkanas nuo momento, kuris negali būti ankstesnis nei teismo nuosprendžio įsiteisėjimo momentas.

Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl procesinių palūkanų priteisimo iš nuteistųjų ir paliko galioti atitinkamą pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-75-788/2019

III. CIVILINĖS BYLOS

Paveldėjimo teisė

Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.63 straipsnio 1 dalies taikymo valstybės paveldėjimo atveju

Pareiškėja Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prašė panaikinti antstolio patvarkymus vykdomosiose bylose, kuriais pradinis skolininkas buvo pakeistas nauja skolininke Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai prašymą patenkino. Byloje buvo keliamas klausimas, ar duomenų apie palikėjo skolos faktą bei turtinės teisės į atitinkamą sumą arešto išviešinimas per Antstolių informacinę sistemą (toliau – AIS), kurios valdytoja ir šiose sistemose saugomų duomenų savininkė yra pati valstybė, yra tinkamas Civilinio kodekso (toliau – CK) 5.63 straipsnio reikalavimų įvykdymas tais atvejais, kai palikimas pereina valstybei.

Įpėdiniams, priėmusiems palikimą, tarp jų ir valstybei, pereina pareiga atsakyti už palikėjo prievoles, neatsižvelgiant į tai, ar įpėdiniai apie jas žinojo. CK 5.63 straipsnis reglamentuoja kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tenkinimo tvarką. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nurodytas kreditorių reikalavimų pareiškimo būdų sąrašas nėra baigtinis; tinkamais kreditorių reikalavimų palikėjo įpėdiniams pareiškimo būdais pripažįstami ne tik tiesiogiai CK 5.63 straipsnio 1 dalyje įvardyti būdai, bet ir tokie teisiškai

reikšmingi veiksmai bei faktai, atlikti arba įvykę įstatymo nustatytu laiku, kuriems esant įpėdiniui sudaroma galimybė žinoti apie palikėjo prievolės ir jų mastą bei kreditoriaus siekį gauti savo reikalavimų patenkinimą. Informaciją apie vykdomą kreditoriaus reikalavimą gali pateikti tiek patys kreditoriai, tiek jų įgalioti asmenys. Lemiamas veiksnys šiuo atveju yra ne informacijos pateikimo forma, o informacijos turinys bei jos pateikimas laiku.

Valstybinė mokesčių inspekcija yra AIS duomenų gavėja, todėl, vykdydama savo funkcijas, turi teisę gauti duomenis apie skolininkus, išieškotojus bei išieškomų skolų dydį, o valstybės paveldėjimo atveju – informaciją apie tai, ar palikėjo atžvilgiu nėra pradėtų vykdomųjų bylų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 28 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-219/2018 pradėta formuoti praktika, kad informacijos apie priverstinai išieškomą skolą buvimas AIS savaime neinformuoja įpėdinių apie mirusiojo skolas, todėl vien faktas, kad palikėjo skolos išieškomos priverstinai CPK nustatyta tvarka ir tai nurodyta minėtoje informacinėje sistemoje, nėra pagrindas pripažinti, kad kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pareiškė reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniams ir įpėdiniai informuoti apie palikėjo skolas. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad galimas ir būtinas tolesnis CK 5.63 straipsnio nuostatų taikymo ir aiškinimo plėtojimas, kartu pripažįstant tinkamais ir kitus kreditorių reikalavimų pareiškimo būdus. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai informacija apie vykdomą priverstinį skolos išieškojimą iš palikėjo AIS sistemoje yra išviešinta tiek palikėjui gyvam esant, tiek po jo mirties, bet ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos, ir palikimas pagal įstatymą pereina valstybei, atstovaujamai institucijai, esančiai AIS duomenų gavėja, yra pagrindas pripažinti, kad yra įvykdyti CK 5.63 straipsnio 1 dalies reikalavimai, reglamentuojantys kreditorių reikalavimų palikėjo įpėdiniams pareiškimo tvarką, todėl papildomi kreditoriaus veiksmai tokiais atvejais nereikalingi.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad valstybei, priėmusiai palikimą, iš AIS duomenų buvo žinoma apie palikėjo skolas, todėl miręs skolininkas galėjo būti pakeistas naująja skolininke Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos. Tai sudarė pagrindą kasaciniam teismui panaikinti teismų procesinius sprendimus ir pareiškėjos skundą dėl antstolio veiksmų atmesti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206-378/2019

Civilinė atsakomybė

Dėl valstybės civilinės atsakomybės sąlygų ir neturtinės žalos atlyginimo

Ieškovai, be kitų reikalavimų, prašė įpareigoti valstybę atlyginti neturtinę žalą, patirtą dirbant ar vykdant pareigas gyvsidabriu užterštose teismo patalpose; įpareigoti valstybę priimti teisės aktus, užtikrinsiančius jiems teisę gauti kompensacijas sveikatos priežiūros paslaugoms, kurių nepadengia privalomasis sveikatos draudimas. Pirmosios instancijos teismas daliai ieškovų priteisė neturtinės žalos atlyginimą, kitus reikalavimus atmetė. Apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos atlyginimą priteisė visiems ieškovams ir jį padidino, kitų reikalavimų taip pat netenkino. Byloje buvo nagrinėjamas valstybės civilinės atsakomybės klausimas, keliamas tiek dėl jos institucijų, tiek dėl jos, kaip teismo pastato savininkės, veiksmų (neveikimo).

Kasacinis teismas nurodė, kad nuo to momento, kai teisme buvo rasta sveikatai pavojingos medžiagos (gyvsidabrio), valstybei kilo pozityvioji pareiga apsaugoti ieškovus nuo neigiamo gyvsidabrio poveikio jų sveikatai ir tinkamai informuoti apie neigiamą poveikį. Gavus informaciją apie užterštumo židinį, Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos funkcijos yra išaiškinti kontaktinius asmenis ir nukreipti juos sveikatos būklei patikrinti, informuoti asmenis, kuriems kyla grėsmė apsinuodyti gyvsidabriu, apie jo poveikį sveikatai ir apsinuodijimų profilaktiką; gavus informaciją apie židinio lokalizavimą ar likvidavimą – be kita ko, sekti objektų ir teritorijų, buvusių užterštų gyvsidabriu, būklę. Lokalizuoto taršos židinio likvidavimo darbai perduodami tęsti objekto savininkui (šiuo atveju valstybei). Kasacinis teismas konstatavo, kad valstybė pozityviają pareigą apsaugoti asmenis nuo pavojingos veiklos

teisės aktų priėmimo lygmeniu vykdė, tačiau, paaiškėjus konkrečiam taršos šaltiniui, nei per savo institucijas, nei kaip pastato savininkė nesiėlgė pakankamai rūpestingai, nesiėmė pakankamų priemonių, siekdama apsaugoti užterštame objekte dirbusius asmenis nuo pavojaus, ir nesuteikė jiems reikšmingos informacijos apie riziką sveikatai, taip pažeisdama Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį. Tiek valdžios institucijos, tiek teismo vadovybė žinojo arba turėjo žinoti apie pavojus, susijusius su darbu gyvsidabrio garais užterštose patalpose, tačiau 2003 m. radus gyvsidabrio skirtingose teismo vietose, tokių veiksmų, kokių buvo imtasi 2012 m. (kai teismo patalpose vėl buvo rasta gyvsidabrio), nesiėmė. Neteisėtai atsakovės veiksmais pripažinta ir pavėluota teisme dirbusių, buvusių asmenų evakuacija, medicininių tyrimų neatlikimas laiku. Kasacinis teismas įvertino aplinkybę, kad išrašuose iš medicininių dokumentų, kuriuose ieškovams konstatuotas lėtinis apsinuodijimas gyvsidabrio garais, nėra įrašų, patvirtinančių nustatytų diagnozių pagrįstumą, tačiau atsižvelgdamas į gyvsidabrio fizikines ir chemines savybes bei į tai, kad gyvsidabris teismo patalpose buvo beveik 10 metų, padarė išvadą, jog žala ieškovams buvo padaryta. Nors tarša gyvsidabriu nesukėlė aiškiai apibrėžtos žalos ieškovų sveikatai, ji galėjo padaryti juos pažeidžiamesnius įvairioms ligoms, sukėlė jiems nerimo, netikrumo ir nesaugumo jausmą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors gyvsidabris teisme atsirado dėl trečiųjų asmenų veiksmų, tačiau tai nepanaikina valstybės civilinės atsakomybės dėl jos neveikimo. Valstybė nesiėmė pakankamų priemonių, siekdama apsaugoti užterštame objekte dirbusius asmenis nuo pavojaus, ir nesuteikė jiems reikšmingos informacijos apie riziką sveikatai, todėl tarp valstybės nerūpestingo elgesio ir ieškovams padarytos žalos yra civilinei atsakomybei kilti pakankamas priežastinis ryšys.

Spręsdamas dėl neturtinės žalos dydžio, kasacinis teismas nurodė, kad konkretus gyvsidabrio garų poveikis ieškovų sveikatai nėra akivaizdus, dėl to jie jaučia nerimą, kokias pasekmes gali patirti ateityje. Be to, ieškovai dirbo ne pramonės srityje ir neturėjo pagrindo tikėtis, kad jų darbo sąlygos gali kelti pavojų jų fizinei sveikatai. Vis dėlto kasacinis teismas padarė išvadą, kad ieškovams sukelta žala nebuvo ypač didelė, palyginti su tokiais atvejais, kai netenkama darbingumo, iškyla pavojus gyvybei ir pan. Atsižvelgdamas į tai ir į teismų praktikoje priteisiamus neturtinės žalos sveikatai atlyginimo dydžius, kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas priteisė nepagrįstai didelę sumą neturtinei žalai atlyginti, be to, jos neindividualizavo. Kadangi neigiamas pasekmes sveikatai lemia kenksmingos medžiagos kiekis, poveikio trukmė, individualizuojant patirtos neturtinės žalos dydį turėtų būti vertinama darbo teisme trukmė, darbo funkcijų atlikimo vieta. Kasacinio teismo vertinimu, didesnę neturtinę žalą patyrė ieškovai, kurie dirbo teisme, kai 2012 m. gruodžio 12 d. buvo rastas ir atidengtas gyvsidabrio taršos šaltinis, o žmonės nebuvo evakuoti. Kadangi advokatai ir prokurorai teisme vykdė tik dalį savo funkcijų, jiems priteistinas perpus mažesnis neturtinės žalos atlyginimas nei teismo darbuotojams.

Kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovų reikalavimas įpareigoti valstybę priimti tam tikrus teisės aktus, užtikrinsiančius jiems teisę gauti daugiau iš biudžeto kompensuojamų sveikatos priežiūros paslaugų, negali būti užtikrinamas teismo sprendimu, taip įsiterpiančiam į kitų valdžios institucijų įgaliojimų sferą ir prieštaraujant Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintam valdžių padalijimo principui. Kadangi su tuo susiję ieškovų reikalavimai negali būti civilinės bylos nagrinėjimo dalykas, kasacinis teismas šią bylos dalį nutraukė.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas pakeitė teismų procesinius sprendimus ir ieškovams – teismo darbuotojams ir tarnautojams, dirbusiems visą 2003–2012 m. laikotarpį ar didžiąją jo dalį – priteisė po 16 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo; ieškovams, šiuo laikotarpiu dirbusiems advokatais, prokurorais, taip pat teismo darbuotojams (tarnautojams), dirbusiems mažiau nei pusę aktualaus laikotarpio, bet dirbusiems 2012 m. gruodžio 12 d., – po 8000 Eur; teismo darbuotojams, nebedirbusiems teisme 2012 m. gruodžio 12 d., – po 5000 Eur.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-148-248/2019

Sutarčių teisė

Dėl turistų teisių gynimo būdų

Ieškovai prašė priteisti iš atsakovės (kelionės organizatorės) turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą už netinkamai suteiktas turizmo paslaugas. Pasak ieškovo, jiems netinkamai buvo suteiktos vestuvių planavimo, pasiruošimo bei ceremonijos paslaugos, kurios buvo esminis įsigytos organizuotos turistinės kelionės tikslas. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo priteistą ieškovams atlygintinos žalos dydį. Kasacinis teismas sprendė tik dėl turtinės žalos dydžio pagrįstumo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kelionės paslaugų paketų, taip pat ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių (kai atskiros kelionės paslaugos iš anksto ar turistų prašymu susiejamos į vieną kelionės produktą) ypatumas yra tas, kad už tinkamą viso paketo vykdymą atsako kelionės organizatorius. Kelionės paslaugų paketų kaip kelionės produkto specifika yra ta, kad jų atžvilgiu taikomos specialios taisyklės, susijusios su kelionės organizatoriaus pareiga teikti informaciją, turistų pažeistų teisių gynimo būdais, jų apsauga kelionės organizatoriaus nemokumo atveju ir kt. Taigi kelionės paslaugų paketų įsigijimo atveju turistai gali pagrįstai tikėtis didesnės apsaugos, remiantis specialiais Europos Sąjungos teisės aktais ir jų nuostatas į nacionalinę teisę perkeliančiomis specialiosiomis, organizuotos turistinės kelionės paslaugų teikimą reglamentuojančiomis teisės normomis.

Turizmo paslaugų teikimo sutartis yra vartojimo sutartis, todėl jai taikytinos vartojimo rangą reglamentuojančios CK nuostatos tiek, kiek tai neprieštaruoja bendrosioms atlygintinų paslaugų teikimo taisyklėms bei paslaugų sutarties dalyko ypatumams (CK 6.724 straipsnis). CK 6.680 straipsnyje, įtvirtinančiame užsakovo (vartotojo) teises rangos sutartyje, nustatyta, kad jeigu rangovas neatlieka arba netinkamai atlieka vartojimo rangos sutartyje nurodytą darbą, užsakovas turi teisę pasinaudoti CK 6.334 straipsnyje nustatytais pirkėjo teisėmis. Kasacinis teismas išaiškino, kad prekės kainos sumažinimas (CK 6.334 straipsnio 1 dalies 2 punktas), kaip pirkėjo pažeistų teisių gynimo būdas, neprieštaruoja turizmo paslaugų sutarties dalyko ypatumams, todėl organizuotos turistinės kelionės paslaugų teikimo teisinių santykių atveju turistai turi teisę reikalauti sumažinti organizuotos turistinės kelionės kainą, jeigu turizmo paslaugos buvo suteiktos netinkamai.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuostolių atlyginimas CK 6.754 straipsnio 2 dalies pagrindu galėtų būti priteisiamas, jeigu turistai dėl netinkamo sutarties vykdymo prarastų turtą, turėtų papildomų išlaidų ar pan. Kadangi apžvelgiamu atveju tokios žalos nenustatyta, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai tenkino ieškinių reikalavimą CK 6.246–6.249 straipsnių pagrindu. Atsižvelgdamas į tai, kad ieškovai turtinės žalos atlyginimo reikalavimą grindė aplinkybėmis dėl netinkamo vestuvių paketo paslaugų suteikimo, o žalos dydį siejo su netinkamų paslaugų kaina, kasacinis teismas konstatavo, kad toks ieškovo reikalavimas teismų turėjo būti kvalifikuotas kaip reikalavimas dėl kelionės kainos sumažinimo ir sprendžiamas pagal atitinkamas materialiąsias teisės normas, be kita ko, CK 6.334 straipsnio 1 dalies 2 punktą. Kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai skirtumą tarp įprastinės ir vestuvinės kelionės kainos laikė vestuvių paketo kaina.

Kasacinis teismas išaiškino, kad sprendžiant dėl organizuotos kelionės kainos sumažinimo turi būti atsižvelgiama į tai, kokia dalis sutartyje nurodytų paslaugų nesuteikta, kokia dalis paslaugų suteikta nekokybiškai, kokią proporcinę dalį jos sudaro nuo bendros paslaugų kainos, ar nukrypimai nuo paslaugų kokybės reikšmingi, ir pan. aplinkybes. Atsižvelgdamas į tai, kad didesnė dalis vestuvių paketo paslaugų ieškovams buvo suteikta ir ieškovai dėl jų nereiškė pretenzijų, dalies paslaugų trūkumai nebuvo šiuurkštūs, kasacinis teismas sprendė, kad yra pagrindas sumažinti kelionės kainą, ieškovams priteisiant 50 proc. skirtumo tarp įprastinės ir vestuvinės kelionės kainos, ir atitinkamai pakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194-469/2019

Civilinio proceso teisė

Dėl turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykio

Ieškovė civilinio proceso tvarka prašė priteisti solidariai iš atsakovų žalos, patirtos dėl atsakovų padarytos nusikalstamos veikos, atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Byloje buvo sprendžiama dėl nukentėjusio asmens teisės pateikti ieškinį civilinio proceso tvarka pasibaigus baudžiamajai bylai, kurioje įsiteisėjusiu apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu buvo nuspręsta konfiskuoti iš nusikalstamos veikos gautą turtą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad iš nusikalstamos veikos gauto turto konfiskavimo paskirtis – panaikinti galimybę kaltininkui ar kitiems asmenims iš nusikalstamos veikos gauti turtinės naudos, o ne jį nubausti, teismų praktikoje nagrinėjant baudžiamąsias bylas prioritetas teikiamas nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad iš nusikalstamos veikos gautas turtas konfiskuojamas tik tada, jeigu kaltininkas iš nusikalstamos veikos neteisėtai praturtėjo, o byloje nereiškiama nukentėjusio asmens civilinis ieškinys ar nėra duomenų, jog neteisėtai užvaldytas turtas buvo grąžintas nukentėjusiajam. Kai turtas grąžinamas nukentėjusiam asmeniui arba pareiškiami civiliniai ieškiniai, arba kitokiu būdu susitariama dėl padarytos žalos atlyginimo, turto konfiskavimas gali būti taikomas tik tada, kai asmuo neteisėtai įgytą turtą ar jo dalį yra pardavęs ar kitokiu būdu gavęs iš jo turtinės naudos. Nagrinėjamoje byloje kilo klausimas, ar už teisės pažeidimus baudžiamojo ir civilinio proceso metu taikomos poveikio priemonės yra proporcingos, t. y. ar gali būti ginama nukentėjusio asmens, kurio lėšos nusikalstamu būdu buvo pasisavintos kaltininkų, teisė į žalos atlyginimą civilinio proceso tvarka po to, kai įsiteisėja nuosprendis, kuriuo kaltininkų atžvilgiu buvo taikytas turto konfiskavimas, tačiau baudžiamojoje byloje nukentėjęs asmuo nebuvo reiškęs civilinio ieškinio. Kasacinis teismas pažymėjo, kad turto konfiskavimo instituto taikymas baudžiamojoje byloje savaime nėra pagrindas civilinei žalos atlyginimo prievolei pasibaigti ar atleisti skolininką nuo prievolės įvykdymo. Todėl net ir tuo atveju, kai ieškinys dėl žalos atlyginimo pareiškiamas po to, kai nuosprendžiu yra konfiskuotos nusikalstamais veiksmais įgytos lėšos, teismas turi tokią nukentėjusio asmens reikalavimą nagrinėti iš esmės. Tokios nukentėjusio asmens teisės nepripažinimas reikštų konstitucinės teisės į žalos atlyginimą ribojimą be teisinio pagrindo. Sprendimo dėl žalos atlyginimo priėmimas po nuosprendžio konfiskuoti turtą priėmimo nelemia dvigubo nubaudimo, nes turto konfiskavimo ir teismo sprendimu priteistos žalos atlyginimo tarpusavio santykis išsprendžiamas vykdymo procese pagal CPK normas.

Turto konfiskavimo, kaip ir galimybės tenkinti nusikalstamus veiksmus padariusio asmens kreditorių reikalavimus iš konfiskuoto turto klausimai reglamentuojami CPK 755 straipsnyje. Aiškindamas šią normą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad įstatymuose nenustatyta apribojimų pagal kreditorių reikalavimus išieškoti iš konfiskuoto turto po to, kai turtas nustatyta tvarka perduotas Valstybinei mokesčių inspekcijai. Nors šis aiškinimas buvo priimtas byloje, kurioje civilinis ieškinys dėl nusikaltimo padarytos žalos atlyginimo buvo pateiktas baudžiamojoje byloje, tačiau kasacinis teismas nurodė, kad toks CPK 755 straipsnio normų aiškinimas gali būti taikomas ir teisinėse situacijose, kai civilinis ieškinys pareiškiamas ir patenkinamas vėliau, t. y. po teismo nuosprendžio, nutarties ar nutarimo dėl turto konfiskavimo priėmimo. Vis dėlto kasacinis teismas pažymėjo, kad CPK 755 straipsnio 2 dalyje reglamentuojamas kreditorių turtinių reikalavimų tenkinimas neturėtų būti aiškinamas taip, kad sudarytų prielaidas kaltininko dvigubam nubaudimui tais atvejais, jeigu, visiškai ar iš dalies įvykdžius ankstesnį teismo nuosprendį, nutartį ar nutarimą dėl turto konfiskavimo, vėliau pradėtoje civilinėje byloje iš kaltininko priteisiamas žalos atlyginimas nukentėjusiajam ir kaltininkas turi kito turto, iš kurio gali būti išieškota visa sprendimu priteista žala. Dėl to kasacinis teismas išaiškino, kad tuo atveju, kai visiškai ar iš dalies įvykdytas teismo nuosprendis, nutartis ar nutarimas, kuriuo konfiskuoti kaltininko iš nukentėjusio asmens nusikalstamu būdu pasisavinti pinigai, išieškojimas pagal teismo sprendimą dėl turtinės žalos, padarytos nusikalstamu būdu pasisavinant nukentėjusiojo pinigus, atlyginimo, priimtą pagal nukentėjusio asmens ieškinį, pareikštą po nuosprendžio

priėmimo, nukreipiamas: 1) į konfiskuotą turtą – ta apimtimi, kuria įvykdytas teismo nuosprendis, nutartis ar nutarimas dėl turto konfiskavimo; 2) į kaltininko turtą – ta dalimi, kuria teismo nuosprendis, nutartis ar nutarimas dėl turto konfiskavimo neįvykdytas.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir bylą perdavė pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-222-969/2019

Dėl arbitražo sprendimo atitikties viešajai tvarkai

Pareiškėja (Serbijos Respublikos privatizavimo ginčų sprendimo agentūra) prašė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Serbijos arbitražo teismo sprendimą. Lietuvos apeliacinis teismas šį prašymą tenkino. Byloje nustatyta, kad dėl pirkėjo padaryto sutarties pažeidimo pareiškėja nutraukė privatizavimo sutartį ir susigražino pagal privatizavimo sutartį perduotą objektą, negražindama pirkėjui nei jo sumokėtos kainos, nei atliktų investicijų sumos. Be to, už privatizavimo sutarties pažeidimą arbitražo sprendimu iš pirkėjo priteistos 25 proc. pardavimo kainos dydžio sutartinės netesybos (bauda).

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktą valstybės narės teismas *ex officio* (pagal pareigas) gali atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, kai arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šios šalies viešajai tvarkai. Viešosios tvarkos pažeidimu gali būti pripažįstami atvejai, kai nustatoma, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams ir moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu, taip pat kai arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu ir kt.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2012 m. spalio 24 d. nutarimu prieštaraujančią Konstitucijai pripažino tokį teisinio reguliavimo modelį, pagal kurį valstybė, nutraukdama privatizavimo sutartį, ne tik atsiima privatizavimo objektą, bet ir pasilieka sau 100 proc. už privatizavimo objektą sumokėtos kainos bei investuotojo investuotas lėšas turtui pagerinti (išskyrus atvejus, jei valstybei yra padaryta atitinkamo dydžio žala ir negražintos lėšos skirtos jai atlyginti). Taigi, Konstitucinis Teismas paneigė baudinės civilinės atsakomybės funkcijos galimumą privatizavimo santykiuose.

Kasacinis teismas konstatavo, kad klausimas dėl Serbijos arbitražo teismo sprendimu priteistų netesybų atitikties viešajai tvarkai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme vertintinas ne izoliuotai, o atsižvelgiant į visus dėl privatizavimo sutarties pažeidimo pareiškėjos vienašališkai atliktus savo teisių gynybos veiksmus. Įvertinęs visas Serbijos arbitražo sprendimu pirkėjui pritaikytas sankcijas, kasacinis teismas konstatavo, kad sutartinė bauda buvo pritaikyta ne kaip kompensacinė priemonė, skirta valstybės nuostoliams dėl privatizavimo sutarties pažeidimo kompensuoti, bet skirta nubausti už sutarties pažeidimą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tokio pobūdžio baudų draudimas sudaro ne tik Lietuvos Respublikos viešosios tvarkos, bet ir tarptautinės viešosios tvarkos turinį. Šios išvados nekeičia tai, kad priteista suma buvo tiesiogiai įtvirtinta privatizavimo sutartyje, kaip sankcija už jos pažeidimą, o sutarties šalis – pirkėjas laikytinas profesionalu, išmanančiu tokių sutarčių specifiką.

Konstatavęs, kad prašomas pripažinti arbitražo sprendimas yra nesuderinamas su viešąja tvarka Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir pareiškėjos prašymą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-969/2019

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo bylose pagal antstolio pareiškimus dėl baudų skyrimo

Pareiškėjas (antstolis) prašė bendrovės direktoriui skirti baudą už antstolio reikalavimų nevykdymą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškimo netenkino. Be to, apeliacinės

instancijos teismas priteisė iš antstolio bylinėjimosi išlaidų atlyginimą skolininko ir valstybės naudai.

CPK 593 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad nagrinėjant šio straipsnio 2 dalyje nurodytus pareiškimus vykdymo proceso šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos. Nurodytais atvejais netaikytina bendroji bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklė, įtvirtinta CPK 93 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tokia nuostata siekiama nepagrįstai neapsunkinti antstoliui įstatymo pavestų funkcijų vykdymo, kurias privaloma spręsti teismo tvarka ir antstolis neturi kitokios pasirinkimo galimybės.

Kiekvienas byloje dalyvaujantis asmuo, tarp jų ir antstolis, privalo, sąžiningai naudotis ir nepiktnaudžiauti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis. Todėl kasacinis teismas, vadovaudamasis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais, sprendė, kad tokiu atveju, kai dėl antstolio, piktnaudžiaujančio savo teise kreiptis į teismą dėl CPK 593 straipsnio 2 dalyje nustatytų pareiškimų nagrinėjimo, proceso šalys nepagrįstai patyrė bylinėjimosi išlaidų, turėtų būti taikoma CPK 93 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta išimtis, kuri teismui leidžia nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgiant į šalių procesinį elgesį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad remiantis CPK 593 straipsnio 5 dalimi neatlygintinos tik vykdymo proceso šalių bylinėjimosi išlaidos. Ši teisės norma nenustato, kad taip pat neatlygintinos turėtų būti valstybės patirtos išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu. Kadangi nei CPK 593 straipsnis, nei kitos vykdymo procesą reglamentuojančios teisės normos nenustato tvarkos, kaip valstybei turėtų būti atlyginamos išlaidos, susijusios su bylos dėl vykdymo procese kylančių klausimų nagrinėjimu, tokiais atvejais taikytinos bendrosios bylinėjimosi išlaidų atlyginimą valstybei reglamentuojančios teisės normos. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimą valstybei reguliuoja CPK 96 straipsnis. Pagal šio straipsnio 2 dalį, jeigu ieškinys atmestas, bylinėjimosi išlaidos išieškomos į valstybės biudžetą iš ieškovo, kuris nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo neatleistas. Remiantis CPK 96 straipsnio 5 dalimi, teismas gali nukrypti nuo šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo valstybei taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. Atsižvelgdamas į tai, kad CPK 593 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti klausimai yra vykdymo proceso klausimai, kuriuos privaloma spręsti teismo tvarka ir antstolis neturi kitokios pasirinkimo galimybės, kasacinis teismas sprendė, kad antstolis, kreipdamasis į teismą su pareiškimu pagal CPK 593 straipsnio 2 dalį, yra atleistas nuo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo valstybei. Toks aiškinimas, kasacinio teismo vertinimu, atitinka CPK 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus civilinio proceso principus. Dėl to kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria iš antstolio skolininkui ir valstybei buvo priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-201-611/2019

Dėl teisės pareikšti netiesioginį ieškinį dėl socialinio draudimo pensijos paskyrimo

Ieškovė prašė teismo įpareigoti atsakovą (Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos skyrių) be atsakovų (fizinį asmenų) prašymų apskaičiuoti ir paskirti jiems valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijas. Ieškovė nurodė, kad keliuose vykdomosiose bylose vykdomas išieškojimas iš atsakovų ieškovės naudai, tačiau atsakovai jokio turto neturi, pajamų negauna ir, nors yra sulaukę pensinio amžiaus, nesikreipia į VSDFV dėl senatvės pensijų paskyrimo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas jau yra išaiškinęs, kad netiesioginio ieškinio instituto tikslas – apsaugoti kreditorių nuo nesąžiningo skolininko veiksmų tais atvejais, kai skolininkas yra nesuinteresuotas savo subjektinės teisės įgyvendinimu dėl to, kad kreditorius į prisiteistą turtą nukreips savo reikalavimų patenkinimą. CK 6.68 straipsnyje nustatytas vienas kreditoriaus interesų gynimo būdų, pagal kurį kreditorius už skolininką jo vardu turi teisę pareikšti reikalavimą kitiems asmenims, jeigu skolininkas pats šių teisių neįgyvendina arba atsisako tai daryti ir dėl to pažeidžia kreditoriaus

interesus. Tokiu atveju kreditorius priverstinai įgyvendina skolininko reikalavimo teisę į trečiąjį asmenį, pareikšdamas netiesioginį ieškinį (skolininko skolininkui). Tačiau kreditorius gali priverstinai įgyvendinti ne visas skolininko teises. CK 6.68 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kreditorius neturi teisės reikalauti įgyvendinti tų skolininko teisių, kurios susijusios išimtinai su skolininko asmeniu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisė į socialinio draudimo senatvės pensiją atsiranda asmenims, atitinkantiems įstatymo nustatytus reikalavimus. Tai reiškia, kad įstatymas, nustatydamas tam tikrus reikalavimus teisei į socialinio draudimo senatvės pensiją atsirasti (įstatymo nustatytas senatvės pensijos amžius ir pensijų draudimo minimalusis stažas), šią teisę sieja išimtinai su asmeniu. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog tai, kad teisė į socialinio draudimo pensiją įstatymo siejama išimtinai su asmeniu, patvirtina ir CK 5.1 straipsnio 3 dalies norma, pagal kurią teisė į pensiją yra nepaveldima.

Kadangi nagrinėjamoje byloje pareikštas netiesioginis ieškinys, kuriuo reikalaujama priverstinai įgyvendinti atsakovų teises į socialinio draudimo senatvės pensijas, o šios teisės yra išimtinai susijusios su atsakovų, kurie yra ieškovės skolininkai, asmeniu, kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, nors ir remdamasis kitais argumentais, pagrįstai tokį ieškinį atmetė, nes ieškovė neturi tokio reikalavimo teisės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-223-421/2019

Statybų teisė

Dėl baudos, mokamos už neteisėtos statybos padarinių nepašalinimą, gavėjo

Ieškovė (Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija) prašė įpareigoti atsakovę nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos pašalinti savavališkos statybos padarinius, o to neatlikus – įpareigoti atsakovę mokėti baudą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino, tik pirmosios instancijos teismas baudos gavėju nurodė ieškovę, o apeliacinės instancijos teismas – valstybę. Todėl byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl baudos už neteisėtos statybos padarinių nepašalinimą gavėjo.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 273 straipsnio 3 dalį už sprendimo nevykdymą skolininkui gali būti skiriama bauda, kurią teismas turi nustatyti sprendime dėl ginčo esmės. CPK 771 straipsnio 6 dalyje reglamentuojamas analogiškos baudos skyrimas vykdymo proceso metu. Kasacinis teismas nurodė, kad nei CPK 273 straipsnyje, nei kitose teisės normose tiesiogiai nenurodyta, kieno naudai turi būti mokama CPK 273 straipsnio 3 dalyje reglamentuojama bauda. Tačiau kadangi tiek CPK 273 straipsnio 3 dalyje, tiek 771 straipsnio 6 dalyje reglamentuojamos baudos yra skiriamos tuo pačiu pagrindu, t. y. už analogiško pobūdžio prievolės nevykdymą, kasacinis teismas padarė išvadą, kad abi teisės normos reglamentuoja analogiškas baudas, kurios, atsižvelgiant į CPK 771 straipsnio 6 dalies aiškia nuostatą, skiriamos išieškotojo naudai.

Spręsdamas, kas apžvelgiamoje byloje laikytinas išieškotoju, kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovė kreipėsi į teismą dėl atsakovės nevykdymo privalomojo nurodymo pašalinti neteisėtos statybos padarinius, vykdydama jai įstatymų nustatytas viešojo administravimo funkcijas. Taigi ieškovė byloje veikia valstybės, o ne savo, kaip savarankiško juridinio asmens, interesais. Teismui sprendimu nustatčius terminą neteisėtos statybos padariniams pašalinti, atsakovės neveikimas, nevykdant teismo sprendimo, pažeidžia ne ieškovės, kaip viešojo juridinio asmens, interesus, o valstybės interesą užtikrinti, kad statinių statyba būtų teisėta. Kadangi bauda už teismo sprendimo pašalinti neteisėtos statybos padarinius nevykdymą skiriama kaip satisfakcija subjektui, kurio interesai dėl laiku neįvykdytos prievolės yra pažeidžiami, ši bauda priteistina į valstybės biudžetą, bet ne ieškovei. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-213-248/2019

Draudimo teisė

Dėl draudimo išmokos mažinimo automobilio vagystės atveju, kai automobilyje palikti dokumentai

Ieškovas, be kitų reikalavimų, prašė pripažinti siurprizinėmis ir negaliojančiomis su atsakove (draudimo bendrove) sudarytos draudimo sutarties sąlygas, pagal kurias draudimo išmoka mažinama 50 proc., jei transporto priemonės vagystės atveju šioje transporto priemonėje buvo palikti jos dokumentai, bei draudimo išmoka ribojama 150 Eur už transporto priemonėje sumontuotos vaiko saugos kėdutės sugadinimą, sunaikinimą ar netekimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad prieš vertindamas vartojimo sutarties sąlygas sąžiningumo aspektu, teismas turi atsižvelgti į nesąžiningumo kontrolės taikymo apribojimus, įtvirtintus Direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – Direktyva 93/13/EEB) ir jos nuostatas įgyvendinančiose nacionalinės teisės normose. Pagal CK 6.228⁴ straipsnio 7 dalį, kuria į Lietuvos teisę perkeliama Direktyvos 93/13/EEB 4 straipsnio 2 dalis, vartojimo sutarties dalyką apibūdinančių sąlygų, taip pat su parduotų prekių ar suteiktų paslaugų ir jų kainos atitikimu susijusių sąlygų vertinimas nesąžiningumo požiūriu yra atliekamas tik tuo atveju, kai šios sąlygos neatitinka skaidrumo principo, t. y. nėra aiškios ir suprantamos vartotojui. Todėl teismas turi nustatyti, ar šioje byloje ginčijamos draudimo sutarties sąlygos (įtvirtintos draudimo taisyklių 4.2.3 ir 7.1.9 f punktuose) patenka į CK 6.228⁴ straipsnio 7 dalyje nustatytos išimties taikymo sritį. Direktyvos 93/13/EEB preambulės devynioliktoje konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad nėra vertinamas draudimo sutartyse draudžiamąją riziką ar draudiko atsakomybę aiškiai apibrėžiančių arba apribojančių sąlygų nesąžiningumas, nes į šiuos apribojimus atsižvelgiama apskaičiuojant vartotojo mokamos įmokos dydį. Taigi kasacinis teismas vertino, ar ginčijama draudimo sutarties sąlyga apriboja draudžiamąją riziką ar draudiko atsakomybę ir nustato esmines prievoles pagal nagrinėjamą draudimo sutartį. Draudimo sutartimi šalys susitarė dėl plačiai suprantamos nedraudžiamųjų įvykių sąvokos, apimančios ne tik dėl transporto priemonės savininko ir (ar) valdytojo tyčios, bet ir dėl didelio neatsargumo padarytus veiksmus. Kartu draudimo liudijime buvo įtvirtinta ir individualiai aptarta sąlyga dėl 10 proc. išskaitos taikymo automobilio vagystės ar plėšimo atveju. Tuo tarpu ginčijamos draudimo taisyklių 4.2.3 ir 7.1.9 f punktų nuostatos įtvirtintos atitinkamai 4 draudimo taisyklių skyriuje „Draudimo išmokos nemokėjimo priežastys“ ir 7 skyriuje „Draudimo išmokų apskaičiavimo tvarka“. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad dėl skirtingų sukeliamų teisinių padarinių nedraudžiamuosius įvykius reikia atriboti nuo draudimo sutarties sąlygų, kurias pažeidus draudikas gali atsakyti mokėti draudimo išmoką. Tokios sąlygos yra susijusios su draudimo sutarties vykdymu, sutarties sąlygų laikymusi. Nedraudžiamieji įvykiai (kaip ir draudimo apsaugos išlygos) atskirtini nuo atsargumo priemonių ar kitų draudėjui nustatytų pareigų, kurių draudėjas privalo laikytis galiojant draudimo sutarčiai. CK bei Draudimo įstatymas neapibrėžia atsargumo priemonių sampratos ir tiesiogiai neįvardija jų nesilaikymo teisinių pasekmių. Šis klausimas paliktas sureguliuoti draudimo sutartyje. Todėl būtent nuo draudimo sutarties sąlygos turinio priklauso, ar atsargumo priemonė nulemia pasekmes, susijusias su draudiko atsakomybės nebuvimu ar jos mažinimu, ar vis dėlto su draudimo rizikos pašalinimu (draudimo apsaugos išlygos taikymu). Kasacinis teismas sprendė, kad ginčijami draudimo taisyklių 4.2.3 punktas ir 7.1.9 f punktas nustato tam tikras atsargumo priemones, kurių nesilaikymas siejamas su draudiko atsakomybės mažinimu, tuo tarpu draudimo sutarties sąlygos, susijusios su 10 proc. išskaitos taikymu, skirtos draudiko prisiimamos rizikos riboms apibrėžti nustatant, kuria žalos dalimi draudėjas dalyvauja atlyginant nuostolius konkrečiau draudiamojo įvykio atveju. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad nagrinėjamu atveju ginčijamos draudimo taisyklių nuostatos (draudimo taisyklių 4.2.3 ir 7.1.9 punktai), įtvirtinančios tam tikras atsargumo priemones, vertintinos kaip nepatenkančios į CK 6.228⁴ straipsnio 7 dalyje įtvirtintos išimties reguliavimo sritį, taigi teismui tenka pareiga jas vertinti sąžiningumo požiūriu (CK 6.228⁴ straipsnis).

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalį nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos ir kuriomis dėl sąžiningumo reikalavimo pažeidimo iš esmės pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyra vartotojo nenaudai. Remdamasis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, kasacinis teismas pažymėjo, jog vartotojų teisių apsauga pagrįsta idėja, kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio, ir dėl to vartotojas priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui. Teismas turi patikrinti, ar konkreiti vartojimo sutarties sąlyga atitinka sąžiningumo, teisių ir pareigų pusiausvyros bei skaidrumo reikalavimus. Kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nebuvo ginčo dėl to, kad ginčijamos draudimo taisyklių nuostatos nebuvo individualiai su ieškovu (vartotoju) suderėtos sutarties sąlygos, todėl joms turi būti taikomas nesąžiningų sutarties sąlygų kontrolės institutas.

Kasacinio teismo vertinimu, nors ginčo draudimo taisyklių nuostatos, tarp jų ir draudėjui suprantama pareiga nepalikti apdraustame automobilyje registracijos dokumentų, gramatiškai suformuluotos aiškiai, negalima daryti išvados, kad vartotojas galėtų suprasti iš šių sąlygų jam tenkančius ekonominius padarinius vertinant šių nuostatų santykį su kitomis sutarties sąlygomis ir atsižvelgiant į konkrečias šios bylos aplinkybes, ypač į draudiko elgesį. Draudimo liudijimas (polisas) nenustatė, kad draudimo taisyklės yra draudimo sutarties dalis, todėl ginčo nuostatų santykis su kitomis draudimo sutarties sąlygomis nėra aiškiai ir suprantamai apibrėžtas. Kasacinis teismas sprendė, jog nėra pagrindo tikėtis, kad vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas suprastų, jog draudimo liudijime pateikta nuoroda tik į vieno iš draudimo taisyklių punkto taikymą ir liudijime nesant nurodyta, kad draudimo taisyklės yra sudedamoji draudimo sutarties dalis, reiškia draudimo taisyklių taikymą visa apimtimi ir, be draudimo sutarties sąlygų, nustatančių nedraudžiamuosius įvykius, būtina atkreipti dėmesį į kituose draudimo taisyklių skyriuose esančias nuostatas dėl draudimo išmokos mažinimo ar draudimo išmokų apskaičiavimo tvarkos. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad draudimo taisyklių sąlygos (dėl draudimo išmokos mažinimo fiksuotu 50 proc. dydžiu automobilio vagystės atveju, automobilyje esant paliktiems transporto priemonės dokumentams, taip pat įvykus vaiko saugos kėdutės vagystei iš automobilio draudimo išmokos dydžio ribojimo 150 Eur suma) yra suformuluotos taip, kad iš šių sąlygų atsiranda ryški iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitiktis vartotojo nenaudai. Taigi vartotojas neturėjo galimybės remiantis tiksliais ir suprantamais kriterijais įvertinti jam dėl tokių sąlygų atsirandančius ekonominius padarinius.

Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad nors registracijos liudijimo palikimas transporto priemonėje įtakos vagystei nedaro, tačiau vertinamas kaip draudėjo pareigų nevykdymas, sudarantis sąlygas lengviau pasinaudoti automobiliu bei apsunkinti jo suradimą, taip pat kaip pavogtos transporto priemonės realizavimo palengvinimas. Draudimo išmokos mokėjimą reglamentuojančio Draudimo įstatymo 96 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad draudikas, atsisakydamas mokėti arba sumažindamas draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, privalo atsižvelgti į draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį. Ši teisės norma nustato draudiko teisę atsisakyti mokėti išmoką ar ją mažinti, esant draudžiamajam įvykiui, tačiau draudėjui pažeidus sutartį, savo veiksmais prisidėjęs prie draudžiamojo įvykio fakto ar kitaip sudarius sąlygas žalai atsirasti. Draudimo sutarties sąlygų, kurių nevykdymas leidžia draudikui mažinti draudimo išmoką, buvimas įpareigoja draudiką arba ginčą sprendžiantį teismą vertinti draudėjo kaltę, draudimo sutarties pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį. Apibendrinamas pateiktus argumentus kasacinis teismas sprendė, kad tos draudimo taisyklių atitinkamų nuostatų dalys, kur nustatytas konkretus fiksuotas sumažinimo dydis (mažinama 50 procentų, neviršija 150 Eur), pripažintinos nesąžiningomis ir negaliojančiomis (CK 6.228⁴ straipsnio 2, 6, 8, 9 dalys). Kadangi teismai nenagrinėjo ieškovo argumentų dėl draudimo išmokos dydžio nustatymo, šią bylos dalį kasacinis teismas grąžino nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-403/2019

Intelektinės nuosavybės teisė

Dėl autorių teisių arešto

Pareiškėja prašė teismo panaikinti antstolio patvarkymą, kuriuo buvo areštuotos jai priklausančios autoriaus teisės į duomenų bazę ir techninę dokumentaciją ir paskirtas šių teisių administratorius. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai skundo netenkino.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme (toliau – ATGTĮ) yra apibrėžti autorių teisių objektai ir pateiktas nebaigtinis autorių teisių objektų sąrašas. Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl autorių teisių objektus apibūdinančių požymių, yra nurodęs, kad autorių teisių objektais pirmiausia laikomi ne bet kokios, o kūrybinės veiklos (žmogaus intelektualinės veiklos), susijusios su literatūra, menu ir mokslu, rezultatai, kurie yra išreikšti objektyvia forma. Antrasis autorių teisių objektus apibūdinantis požymis yra originalumas – pagrindinė sąlyga kūrinių teisei apsaugai atsirasti.

Spręsdamas dėl duomenų bazių, kaip turtinių teisių objekto, kasacinis teismas nurodė, jog, priklausomai nuo aplinkybių, galimi keli variantai: 1) duomenų bazė, atitinkanti kūriniui keliamus reikalavimus, gali būti saugoma autorių teisių; 2) duomenų bazėms, kurių turiniui parinkti, sudaryti, tikrinti ir pateikti yra padaryta esminių kokybinių ir (ar) kiekybinių (intelektinių, finansinių, organizacinių) investicijų, yra suteikiama *sui generis* teisinė apsauga; 3) atitinkanti tiek autorių, tiek *sui generis* teisinės apsaugos sąlygas duomenų bazė gali turėti ir autorių teisių, ir *sui generis* teisinę apsaugą. Galima ir ketvirta galimybė – duomenų bazė neatitinka nei autorių, nei *sui generis* teisinės apsaugos sąlygų, todėl yra šių teisių nesaugoma.

Pasisakydamas dėl techninės dokumentacijos kaip turtinių teisių objekto, kasacinis teismas pažymėjo, kad: autorių teisė saugo analizuojamų kūrinių pavaizdavimo būdą, bet ne tai, kas pavaizduota; ar konkretaus mokslo ar technikos informacijos pavaizdavimas bus laikomas kūriniu, priklauso nuo pavaizdavimo būdo; mokslo ir technikos informacija, perduodama pavaizduojant, yra nesaugoma, bet saugoma pavaizdavimo forma; šiems kūriniams nėra taikomi dideli originalumo reikalavimai; individualios kūrybos raiškos galimybes mažina mokslo ir technikos srityje žinomi tipiniai kai kurių objektų vaizdavimo būdai ir formos, naudojami visuotinai žinomi duomenys, objektyvių pasaulio reiškinių ir objektų pavaizdavimas remiantis mokslinėmis žiniomis ir matematinio skaičiavimu. Pagal ATGTĮ autorių teisių objektais nelaikomi idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai, atradimai ar atskiri duomenys.

Vienas iš autorių teisių apsaugos principų yra teritorialumo principas, reiškiantis, kad autorių teisės į kūrinių atsiranda, keičiasi ir pasibaigia kiekvienoje valstybėje atskirai, nepriklausomai, ar jos egzistuoja kitoje valstybėje, kokia apimtimi ir ar jos ten pasibaigė. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tai, ar atitinkamas objektas, pretenduojantis į autorių teisių apsaugą, atitinka kūriniui keliamus kriterijus, kurie suformuluoti teisiniame reglamentavime ir išplėtoti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, sprendžia nacionalinis teismas kiekvienoje konkrečioje byloje. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad nors apžvelgiamos bylos atveju nėra aišku, kuri šalis yra objektų, į kuriuos turtinės teisės buvo areštuotos, kilmės šalis, tačiau net jei šie objektai būtų pripažinti kūrinių autorių teisių prasme, ATGTĮ įtvirtintų autorių teisių ribojimas (areštas) galėtų tik Lietuvos Respublikoje ir nebūtų eksteritorialus.

Kasacinis teismas konstatavo, kad bylą nagrinėję teismai netyrė ir nevertino, ar skundžiamame patvarkyme dėl turto arešto akto papildymo nurodytos duomenų bazės ir techninė dokumentacija gali būti laikomos kūrinių autorių teisės prasme, ar duomenų bazėms taikytina *sui generis* apsauga, dėl to nėra aišku, kokios turtinės teisės yra arešto objektas. Tik įvertinęs, ar ginčijamame patvarkyme nurodytoms duomenų bazėms ir techninei dokumentacijai apskritai gali būti taikoma ATGTĮ įtvirtinta teisių apsauga, teismas galėtų spręsti dėl tokių teisių arešto teisėtumo ir taikomų ribojimų proporcingumo.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir bylą šiam teismui perdavė nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-215-421/2019

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjo pasiūlymo siaurąja prasme vertinimo

Ieškovė prašė panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimą, kuriuo dėl nepateiktų techninių dokumentų buvo atmestas jos pasiūlymas. Ieškovės manymu, konkurso dokumentai buvo parengti sąmoningai užslepiant reikalavimus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio netenkino.

Kasacinis teismas sutiko, kad ginčo dokumentų nurodymo konkurso sąlygose vieta ir santykis su kitais reikalavimais nebuvo įprastas, tačiau pažymėjo, jog sąvokos „kartu su pasiūlymu pateikti“ turinio negalima aiškinti kitaip, nei jis įtvirtintas lingvistiškai. Tiekėjai turi išsamiai ir atidžiai susipažinti su visais viešojo pirkimo dokumentais bei juose iškeltais reikalavimais, nes net ir to paties pirkėjo pakartotinai atliekamo pirkimo sąlygų turinys gali skirtis. Kasacinis teismas konstatavo, kad konkurso sąlygose nustatytas reikalavimas pateikti ginčo dokumentus yra pakankamai aiškus ir tikslus, jog deramai informuotas ir rūpestingas ūkio subjektas galėtų suprasti, kad jis privalo pateikti šiuos dokumentus su konkurso pasiūlymu, o ne viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu. Nors tiekėjų pareiga veikti apdairiai neeliminuoja perkančiųjų organizacijų pareigos kiek įmanoma aiškiau ir tiksliau apibrėžti reikalavimus jiems, kasacinis teismas sprendė, kad labiau tikėtina, jog ieškovė ginčo dokumentų nepateikė ne dėl to, kad jų turinys stokojo aiškumo, bet todėl, jog ji nepastebėjo reikalavimo juos pateikti.

Kasacinio teismo vertinimu, perkančioji organizacija teisėtai atmetė ieškovės pasiūlymą dėl nepateiktų ginčo dokumentų ir nepažeidė savo pareigų, išplaukiančių iš pasiūlymų siaurąja prasme tikslinimo. Praktikoje jau buvo nustatyta, kad kai tiekėjo pasiūlyme siaurąja prasme nustatomi reikšmingi trūkumai ir kai net pagal turiningojo vertinimo principą perkančioji organizacija negali konstatuoti jo atitikties iškeltiems reikalavimams, tuomet tiekėjo paaiškinimai kaip keičiantys pasiūlymą iš esmės yra nepriimtini ir toks pasiūlymas atmestinas; situacija, kai tiekėjui gali būti leidžiama paaiškinti atitinkamus neaiškius pasiūlymo elementus, yra daugiau išimtinio pobūdžio, pasiūlymo trūkumai turi būti redakcinio pobūdžio, objektyviai nustatytini ir paprastai ištaisytini. Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad duomenų nepateikimas nelaikytinas redakcinio pobūdžio trūkumu, kurį būtų galima objektyviai nustatyti ir paprastai ištaisyti. Be to, kasacinio teismo pažymėta, kad net jei tiekėjo padaryta klaida būtų akivaizdi (techninė), ji negali būti kvalifikuojama kaip redakcinio pobūdžio ir paprastai ištaisytina, jei identifikuotą trūkumą galima pašalinti tik iš naujo teikiant duomenis ar net visą pasiūlymą. Tokios pačios nuomonės laikosi ir Teisingumo Teismas, nurodęs, kad prašymas paaiškinti pasiūlymą negali būti skirtas ištaisyti situaciją, kuomet nepateikti pagal pirkimo dokumentus reikalauti dokumentai ar informacija.

Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad perkančioji organizacija nepažeidė viešųjų pirkimų principų bei nuostatų, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-969/2019

Dėl mainų sutarties atitikties Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymo normoms

Ieškovas (viešąjį interesą ginantis prokuroras) prašė pripažinti bendrovių (vienos iš jų akcininkė yra savivaldybė) sudarytą mainų sutartį negaliojančia nuo sudarymo momento ir taikyti restituciją. Ieškovo teigimu, šalių sudarytas susitarimas savo esme atitinka ne mainus, o koncesiją, kuri gali būti suteikiama tik Lietuvos Respublikos koncesijų įstatyme nustatyta tvarka vykdant viešąjį konkursą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Remdamasis byloje esančiais duomenimis, kasacinis teismas nustatė, kad ginčijamo sandorio dalis dėl nekilnojamojo turto mainų buvo realiai įvykdyta, t. y. dalis autobusų stoties pastato, priklausančio savivaldybės kontroliuojamai bendrovei, perduota kitai bendrovei. Taigi ieškovo ginčijamo sandorio dalis dėl apsikeitimo nekilnojamoju turtu iš esmės atitiko mainų sutarties esmę. Visgi kasacinis teismas pažymėjo, kad viešųjų subjektų ar su jais susijusių

ekonominių darinių santykiai su trečiaisiais asmenimis gali būti įvairių, įskaitant retai naudojamų, formų, todėl tokiems sandoriams gali būti taikomos specialiuosiuose teisės aktuose įtvirtintos imperatyviosios teisės normos. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad aplinkybė, jog mainų sutarčiai galėtų būti taikomos specialiųjų teisės aktų, įskaitant Koncesijų įstatymą, normos, savaime nereiškia, kad ją sudariusios šalys atliko apsimestinius veiksmus, tačiau galėtų būti pripažinta, jog jos nesilaikė specialių imperatyviųjų teisės normų reikalavimų.

Vertindamas, ar šalių sudaryta mainų sutartis, atitinka Koncesijų įstatyme nustatytus reikalavimus, kasacinis teismas pažymėjo, jog koncesijos dalykas siejamas su koncesininko vykdoma ūkine komercine veikla Koncesijų įstatyme įtvirtintose srityse, t. y. infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, viešųjų paslaugų teikimu, o koncesininko atlyginimas – teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimu ir pajamomis iš tokios veiklos ar tokios teisės suteikimu ir pajamomis iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos. Tuo tarpu mainų sutartyje šalys sutarė, kad investuotoja atliks viso autobusų stoties pastato rekonstrukcijos darbus, o po rekonstrukcijos šalys vykdys dvi skirtingas (atskiras) ūkines veiklas sau priklausančiose dalyse. Kasacinis teismas nurodė, kad šalių susitarimo dalis dėl atliekinų rangos darbų valstybės kontroliuojamai bendrovei priklausančioje pastato dalyje nekvalifikuotina kaip leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, arba teikti paslaugas viešosios transporto infrastruktūros srityje. Susitarimas taip pat neatitinka koncesijos sutartims būdingo atlygintinumo požymio. Kadangi mainų sutartimi bendrovė investuotoja tapo dalies autobusų stoties pastato savininke, todėl ji turėjo teisę savarankiškai nuspręsti dėl savo nuosavybės teisių įgyvendinimo būdo ir naudojimo, o šios bendrovės gautinos pajamos nepripažintinos iš perduotos veiklos gaunamu ar jai mokamu koncesininko atlyginimu Koncesijų įstatymo prasme. Be to, bendrovė, kurios 100 proc. akcininkė yra savivaldybė, nėra nei Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija, nei savivaldybės vykdomoji institucija, dėl to ši bendrovė neatitinka koncesiją suteikiančiosios institucijos apibrėžimo. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad sudarant mainų sutartį nebuvo pažeistos imperatyviosios Koncesijų įstatymo nuostatos.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismai nevertino ir netyrė, ar savivaldybės kontroliuojama bendrovė turi perkančiosios organizacijos statusą, ir ar ji nepažeidė imperatyvaus Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo reguliavimo, mainų sutartimi be konkurso susitarusi dėl autobusų stoties pastato dalies rekonstrukcijos darbų atlikimo. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad nebuvo atskleista bylos esmė, todėl panaikino teismų procesinius sprendimus ir bylą grąžino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-230-378/2019

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt